

KRATAK PREGLED BOSANSKOHERCEGOVAČKE MEDICINSKE BIBLIOGRAFIJE

SAŽETAK

Bibliografija kao sekundarni izvor građe, u bosanskohercegovačkoj historijografiji zaslužuje više pažnje. Posmatrajući ovaj problem u širem sklopu i u svjetlu opšteg značaja bibliografije za znanstveno istraživanje, prikazano je više bibliografija medicinskog sadržaja bosanskohercegovačkih autora po nekim osnovnim naznakama, publiciranih poslije 1945. godine. Njihova produkcija je skromna, ali, u poređenju sa bibliografskim dostignućima u ostalim historiografskim usmjerenjima znatno je obimnija.

Radi se o retrospektivnim i lokalnim bibliografijama, pri čemu jedna predstavlja bibliografiju medicinskih djela (knjiga, ljekaruša i dr.), dok ostale predstavljaju priloge u periodici. Ističe se mišljenje o potrebi kompletiranja postojećih medicinskih bibliografija i njihove kritičke ocjene, te elaboracije drugih vrsta kao što su rezimiranje ili anotiranje.

U radu su prikazane i osnovne karakteristike biomedicinskih naučnih i stručnih informacija, njihovi izvori, te mogućnosti pretraživanja medicinske literature iz biomedicinskih časopisa pomoću računara.

Ključne riječi: Bibliografija, bosansko-hercegovački autori, Historijografija, Periodika, Prilozi.

1. UVOD

Intenzivniji rad na bibliografijama u bosanskohercegovačkoj historijografiji započeo je pedesetih godina ovog stoljeća i sad (1,2,3,4,5,6,7,8,9). Nažalost, i pored izuzetno velikih napora koji su uloženi u ovaj značajan segment bibliografskih znanosti, do sada nije postignut visok stepen produktivnosti. Ne ulazeći u svu problematiku i ne analizirajući suštinu i opći značaj bibliografskih istraživanja i suštinu bibliografije uopće, moglo bi se kratko istaknuti da je osnovni dio i suštinski značaj bibliografskog rada u njegovoj informativno-dokumentarnoj karakteristici (10,11,12,13). I drugo, bibliografije se shvataju kao integralni dio svakog stručno-znanstvenog rada (14,15,16). Zbog toga, bibliografija nije neka vrsta pomoćnih znanosti a još manje uzgrednih i drugorazrednih znanstvenih traganja, već nužnost i preduslov svakog stručnog znanstvenog poduhvata, bez obzira na područje spoznaje našeg duha (7).

Cilj ovog rada je da u kratkim prikazima damo domet bosanskohercegovačke bibliografije sa medicinskim sadržajem, te da ga uporedimo u kvantitativnom smislu sa drugim historiografskim disciplinama, i to u vremenu publiciranja poslije 1945. godine. U ovom radu, također, damo

osnovne karakteristike biomedicinskih naučnih i stručnih informacija i naznake mogućnosti njihovog on-line pretraživanja savremenim računarskim tehnologijama (17,18).

Bibliografije medicinskog sadržaja bit će iznesene hronološkim redoslijedom i sa glavnim njihovim obilježjima, bez pretenzije da se iznosi njihova kritička ocjena. Osim toga, bibliografije ostalih histografskih pravaca bit će samo hronološki nabrojane, bez detaljisanja njihovog sadržaja i vremena nastanka.

2. KRATAK PRIKAZ MEDICINSKIH BIBLIOGRAFIJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Prva, takoreći, pionirska bibliografija sa medicinskim sadržajem je *Bibliografija Medicinskog fakulteta u Sarajevu 1945-1970*, tiskana u Sarajevu 1971. godine u povodu proslave 25 godina Medicinskog fakulteta u Sarajevu. Priredili su je grupa autora na čelu sa Antom Petrović. U bibliografiji su obuhvaćeni stručni i znanstveni radovi tadašnjih saradnika Medicinskog fakulteta publicirani u periodu 1945-1970. godine, kao i radovi bivših saradnika nastali u toku njihovog rada u Sarajevu. Bibliografiju čine četiri dijela: bibliografske jedinice sređene prema strukama (41 po broju), autorski registar, predmetni registar i spisak upotrebljenih kratica za naslove periodičnih publikacija prema međunarodnom popisu časopisa i bibliografijama Zorke Zane. Bibliografija sadrži 4250 bibliografskih jedinica, koje su uglavnom objavljene kao prilozi u raznoj domaćoj i stranoj periodici, ili kao prilozi u knjigama, zbornicima stručno-znanstvenih skupova, zatim monografije, magisteriji i disertacije, tako da se ovo izdanje može smatrati bibliografijom priloga u periodici, priloga sa klasifikacijskog stanovišta. Elementi bibliografskih jedinica su: za radove objavljene u časopisima navode se pored kratica za njihov naslov, volumen, broj ukoliko je potreban, prvu i posljednju stranicu, godinu; za knjige i priloge u knjigama, ime autora, izdavača, mjesto i godinu (9).

Druga bibliografija medicinskog sadržaja pojavila se u javnosti 1973. godine u povodu 50-godišnjice osnivanja i rada Centralnog Higijenskog Zavoda u Sarajevu, sadašnjeg Zavoda za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine u elaboraciji Tatjane Šerke. U njoj su uključeni svi stručni i znanstveni radovi stalnih i spoljnih saradnika, ove ugledne institucije publicirani u raznim tiskovnim formama (zbornici, periodika i dr.), od njenog osnivanja do jubilejne godine. Slijedeća bibliografija od iste autorke u saradnji sa Tanjom Samouković objavljena je 1983. godine, deceniju kasnije povodom 60-godišnjice proslave ove iste ustanove, dok je treći nastavak ove bibliografije objavljen 1988. godine, tj. u jubileju 65-godišnjice uspješnog rada Zavoda. Tri dijela bibliografije sadrže 1698 bibliografskih jedinica razvrstanih u 25 struka pored autorskog i predmetnog registra i popisa skraćena časopisnih naslova u kojima su prilozi publicirani, a prema bibliografijama Zorke Zane (14,15,16).

U toku nekoliko godina samoprijegornog rada da se popišu i sistematiziraju knjige, rukopisi sa medicinskim sadržajem, te izvjestan broj

ljekaruša, što se nalaze na tlu Bosne i Hercegovine, kao i fond mnogih privatnih biblioteka objavljena je 1984. godine knjiga Samuela Elazara i Ajnije Omanić pod naslovom *Bibliografija medicinskih djela u SR BiH do 1985. godine* u izdanju Medicinske knjige Beograd-Zagreb. Ova bibliografija jedna je od najznačajnijih u opusu dosadašnje bosanskohercegovačke medicinske literature. Obuhvatajući 1750 bibliografskih jedinica (knjiga), autori su ih razvrstali u dvije grupe prema jezicima: u prvu grupu 697 medicinskih djela na turskom, arapskom i persijskom jeziku, a u drugoj grupi 1053 knjiga na evropskim jezicima (njemački, italijanski, francuski i mađarski). Posebni dodatak predstavlja 39 orijentalnih rukopisa iz Arhiva Hercegovine u Mostaru, kao i 32 ljekaruše. Pored autorskog registra od 859 autora, bibliografija sadrži još listu prevedenih naslova knjiga radi brže orijentacije zainteresovanog lica ili čitatelja, kao i 39 adligata, tj. djela koja su vezana za više medicinskih oblasti, te skraćeniice za institucije u kojima se knjige nalaze. Bibliografski elementi jedinica, navodimo samo za knjige, su slijedeći: naslov originala knjiga, prijevod naslova na naš jezik, ime autora, mjesto i godina izdavanja djela, jezik, pismo, broj stranica, format knjige u centimetrima, biblioteka u kojoj je pohranjena knjiga, broj kataloga (ukoliko ih biblioteka ima). Bibliografske jedinice su na orijentalnim jezicima podijeljene na 25 medicinskih i njima srodnih znanosti, a na evropskim na 40 (2).

Poslije ove veoma važne bibliografije, 1986. godine ugledala je svjetlost dana *Bibliografija 1971-1985*. u povodu 40-godišnjice osnivanja Medicinskog fakulteta u Sarajevu, koju je sastavila Ana Gerc sa saradnicima. Publikacija se sastoji iz dvije knjige, i zapravo, predstavlja nastavak bibliografije Medicinskog fakulteta u Sarajevu iz 1971. godine. U njoj nalazimo još 1865 bibliografskih jedinica, te je sa ovim brojem ukupno 6115 bibliografskih jedinica, što je rezultat stručno-znanstvene aktivnosti i publicistike saradnika Medicinskog fakulteta u Sarajevu u naznačenom periodu. Bibliografski opis jedinica izrađen je prema Vankuverskim pravilima, budući da je međunarodni standard za citiranje referenci u naučnim i stručnim publikacijama prihvaćen 1977. godine (3).

Također je interesantna i bibliografija Jugoslovenskog oftamološkog arhiva u povodu njegovog redovnog izlaska u Sarajevu od 1963-1987. godine, časopisa iz oftamološkog domena. Bibliografiju su elaborirali Vladimir Stolić i Vera Kojović, a za bibliografski opis korištena su, također, Vankuverska pravila. To je specijalizirana bibliografija priloga u periodici koja obuhvata oko 1. 200 bibliografskih jedinica. Pored autorskog i predmetnog registra sadrži još i indeks ključnih riječi za razliku od navedenih bibliografija priloga u periodici (11).

I najzad, u ratnim uslovima, u periodu od 1992. do 1995. godine nastale su još dvije medicinske bibliografije, i to *Bibliografija medicinskih djela prevedenih s orijentalnih jezika* u posjedu Biblioteke Zavoda za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine, djela koje su prije tridesetak godina preveli naši orijentalisti Šaćir Sikirić, Derviš Buturović i Hamdija Karamehmedović. Ova bibliografija sadrži 50 bibliografskih jedinica (19). Druga je bibliografija medicinskih djela i rukopisa jednog od najvećih

liječnika i mislilaca uopće, Abdulaha ibn Sina-a, koja je sastavni dio knjige *Ibn Sina - Avicenna - život i djelo*, autora Izeta Mašića, Zorana Riđanovića i Enesa Kujundžića, koju je publicirala Izdavačka kuća *Avicena* 1995. godine. Ona sadrži preko tri stotine bibliografskih jedinica ovog poznatog autora (20).

3. MEDICINSKE BIBLIOGRAFIJE U ODNOSU NA BIBLIOGRAFIJE U DRUGIM OBLASTIMA

Da bismo upotpunili našu predstavu o bibliografijama medicinskog sadržaja u konstelaciji sa ostalim bosanskohercegovačkim bibliografijama sa temama iz drugih povijesnih oblasti, navedimo slijedeće: Đorđe Pejanović *Bibliografija štampe Bosne i Hercegovine 1950-1961*, Veselin Masleša, Sarajevo 1961. (10); Matija Lopac *Bibliografski podaci o historijskim radovima o Bosni i Hercegovini*, Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, u brojevima 8/54, 9/54 i 10/55 (4); Alija Bejtović *Bibliografija štampanih radova o Sarajevu do kraja 1954.*, Muzej grada Sarajeva, 1964. (1); Bibliografija *Pregleda*, posebno IX klasifikaciona grupa, 1910-12, 1927-1941. godina od Smilje Kuzmić, Dušana Đurovića, Branka Čulića (6) Narodna biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1967.; Bibliografija izdanja Instituta za istoriju u Sarajevu i objavljenih radova saradnika instituta 1959-1978. od Budimira Miličića u časopisu *Prilozi* br. 14/15, Sarajevo 1978 (8); Bibliografija objavljenih izvora i literature o srednjovjekovnoj Bosni od Pave Živkovića, Zavičajni muzej, Travnik 1982. (13); Bibliografija franjevac Bosne Srebrene od Ante Slavka Kovačića, Svjetlost, Sarajevo, Narodna i univerzitetska biblioteka BiH, Franjevački provincijalat Bosne Srebrene, Sarajevo 1991. (5); Bibliografska građa o Bosni i Hercegovini 1488-1918. od Ferdinarda Velca, Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1991. (12).

4. BIOMEDICINSKE NAUČNE I STRUČNE INFORMACIJE I MOGUĆNOST NJIHOVE OBRADJE SAVREMENIM RAČUNARSKIM TEHNOLOGIJAMA

Sasvim je jasno da je biomedicina kao naučna oblast i značajna društvena djelatnost jako bogata naučnim i stručnim informacijama i unutar nje se u svijetu publikuje ogroman broj značajnih i najcitiranijih monografija i časopisa. Prema autorima ovog rada (17,18) u biomedicinskoj oblasti se danas izdaje oko 20.000 časopisa, a za biomedicinu validnih oko 4.500, dok se broj monografskih izdanja kreće oko 200.000 godišnje (bez disertacija, magistarskih radnji i istraživačkih projekata). Takva disproporcija naučnih informacija u biomedicini zahtijevala je dobro organiziran sistem naučnog informiranja zasnovan na najmodernijim principima rada i funkcionisanja, pri čemu se prevashodno težilo koncipiranju automatizovanih baza podataka. Takve baze biomedicinskih naučnih informacija obezbjeđuju informacije u jednom od slijedećih oblika (18):

- bibliografske baze podataka;

- bibliografsko-apstraktne baze podataka;
- faktografske baze podataka;
- baze znanja (ekspertni sistemi).

Bibliografska baza podataka (datoteka) je organizirana zbirka strojnočitljivih zapisa koja sadrži bibliografske ili dokumentarno povezane podatke (18).

Svrha organiziranja, stvaranja i davanja na korištenje bibliografskih baza podataka jeste da se ciljano dođe do tražene naučne ili stručne informacije, uz što manji utrošak vremena. Bibliografske baze podataka sa naučnim i stručnim informacijama posljednjih dvadeset godina značajno preovladavaju nad ostalim bazama, a sadrže samo osnovne bibliografske podatke o relevantnoj literaturi.

Značajno savremenije (koriste se u zadnjih deset godina) su baze podataka koje korisnicima daju bibliografsko-apstraktnu informaciju o traženom dokumentu. Naime, ovim bazama, pored osnovnih bibliografskih podataka o dokumentu korisnik dobija kratak rezime (sažetak) koji u skraćenoj formi predstavlja (reprezentuje) originalni članak iz primarnog dokumenta.

Treća vrsta baza podataka su fotografske ili direktne (operativne baze), koje, mada se relativno manje koriste u odnosu na druge, imaju veliki značaj za naučno-istraživački rad. Profesionalci koji rade u ovoj oblasti čine velike napore oko njihovog stvaranja. Baze znanja, koje u zadnje vrijeme, dobijaju sve veći značaj i gotovo da dominiraju, rezultat su intenzivne semantičke obrade naučnih i stručnih dokumenata, a dostupne su samo putem računarskih sistema. Za njihovo formiranje neophodan je angažman superstručnjaka iz relevantnih biomedicinskih naučnih oblasti. Zatim, one zahtijevaju primjenu savremene računarske tehnologije, pa su skupe što još uvijek limitira i ograničava njihovu širu primjenu u praksi.

Uopće uzevši, u ovom segmentu medicinske informatičke djelatnosti bitno je poštovati određene principe. Naime, osnovni postulat jeste, da cjelokupan sistem naučnog informiranja mora biti orijentiran prema korisniku. Da bi se to ispoštovalo, informacioni centri moraju biti tehnološki (opremom) i kadrovki locirani u istraživačkim organizacijama kojima su i namijenjeni, a koordinirani predstavnicima grupacija njihovih korisnika.

4.1. Bibliografske baze podataka na području biomedicine

Progresivno stvaranje naučnih i stručnih dokumenata i informacija, s jedne strane, te sve savršenija informatička tehnologija kojom ih je moguće pratiti i pretraživati, nametnuli su potrebu sve veće selekcije, bržeg protoka i odgovarajuće primjene naučnih informacija, a to se danas postiže korištenjem svjetskih baza podataka (17, 18).

Baze podataka se svrstavaju prema tipu izvora u sekundarne, odnosno tercijarne nekonvencionalne izvore informacija, no obično imaju konvencionalne ispise koji su sekundarne publikacije, kao naprimjer Biological Abstracts, Chemical Abstracts, Index Medicus, Science Citation

Index, Current Contents i sl. (18). Jedinice u bibliografskim bazama podataka, uz bibliografski opis (ime autora, naslov rada, podatak o izvoru u kojem je rad objavljen - časopis, monografija i dr.) posjeduju identifikacioni broj, naziv institucije u kojoj autor radi, ključne riječi, odnosno deskriptore i rezime (sažetak). Ključne riječi se koriste ili prema autorovoj sugestiji ili se određuju prema kontroliranom riječniku - tezaurusu (17).

Na području biomedicine postoji veliki broj baza podataka koje sakupljaju, selekcionišu, obrađuju i daju na korištenje najrelevantnije svjetske informacije u ovoj oblasti. Sve baze se pretražuju po on-line sistemu što omogućava dobijanje ažurnih i relevantnih informacija. Za korisnike informacija to ovisi o više faktora: da li je dobro definiran problem, da li su dobro određene ključne riječi, da li je limitiran vremenski period za istraživanje, zatim koliko pretraživač dobro poznaje sadržaj baze i koliko kvalitetno i efikasno koristi komunikacioni sistem.

Danas u svijetu ima oko 3.500 baza podataka koje rade u on-line režimu rada, a vlasništvo su 450 institucija i firmi u kojima radi više od 60.000 ljudi. Oko 2/3 baza podataka ovog tipa, dostupnih danas u svijetu, nalazi se u SAD, a 50% baza podataka stvorenih u Evropi eksploatišu se sada preko SAD (18).

4.2. Osnovne komponente on-line sistema za pretraživanje biomedicinske literature

Posljednjih dvadesetak godina u svijetu su preovladale baze sa bibliografskim naučnim i stručnim informacijama, u svim oblastima, pa i u medicini. One sadrže samo osnovne bibliografske podatke o relevantnoj literaturi. Međutim, u posljednjih pet godina baze podataka su sve modernije i u mogućnosti su da korisniku ponude bibliografsko-apstraktnu informaciju o stručnom dokumentu. Naime, pored osnovnih bibliografskih podataka o dokumentu, ove baze podataka nude i kratak apstrakt (sažetak-rezime) koji u skraćenom obliku reprezentuje originalni članak iz primarnog dokumenta. O tome se danas brine kompletna jedna industrija on-line baze podataka, koja je prilično komercijalizirana.

Glavne njene komponente su (17,18):

- snabdjevači ili producenti baza;
- prodavači ili operateri;
- nosioci;
- posrednici;
- korisnici baza podataka.

Snabdjevači ili producenti baza podataka su organizacije koje sakupljaju informacije i čine ih dostupnim u računaru čitljivoj formi. U opseg njihovog rada ulazi: indeksiranje, katalogizacija i selekcija informacija. Ove organizacije imaju mnogo sličnosti sa konvencionalnim izdavačima štampanih publikacija. Naime, i one traže, vrednuju, obezbjeđuju, zatim razvijaju, promoviraju svoje proizvode, tj. ne daju proizvod onakav kakav su

primile, već ga obrađuju kako bi povećale njegovu čitljivost i vrijednost. Kao izdavači, ove organizacije dodaju pregled izdavaštva, ilustracije, indekse, daju odgovarajući tip omota i atraktivni dizajn. Servisi koji on-line pretražuju baze podataka povećavaju im vrijednost utvrđujući i pojačavajući tačke pristupa, kodirajući tekstovne ekvivalente, uključujući ga u on-line tezauruse i odgovarajuće sortiranje i mogućnosti grafičkog i numeričkog procesiranja. Producenti baza podataka u oblasti biomedicine su naučno-istraživačke i druge zdravstvene organizacije koje svojim naučnim i stručnim potencijalom (čovjek stvaralac koji ima "znanje o nečemu") proizvode svako u svojoj oblasti, informacije za sebe i druge korisnike, pri čemu stvaraju informacije (prikupljaju, obrađuju, indeksiraju), priređuju ih za druge korisnike, ustupajući ih za zamjenu ili za prodaju.

Prodavači ili operateri su vlasnici - HOSTOVI (serviseri), odnosno institucije koje kupuje gotove, formirane baze naučnih informacija, čuvaju ih i ažuriraju na svojim računarima, a zatim prodaju korisniku na zahtjev. Svaki prodavač baza podataka posjeduje veliki - moćan računar, uređaje za pohranu podataka i telekomunikacijsku opremu. Angažovano osoblje za ove poslove je specijalizirano u područjima dizajniranja baza, programiranju na računaru, reklame, obuke i obračuna. Prodavači nude široki dijapazon usluga i zovu se "supermarket", te specijalizirane baze - i zovu se "butik".

Nosioci osiguravaju usluge telekomunikacijskih mreža, a predstavljaju osnovnu vezu između korisnika i on-line operatera. Prenošenje informacija od odredišta do korisnika mora biti efikasno i pouzdano, što obezbjeđuje dobar komunikacijski sistem. Takve velike mreže u svijetu su: TYMNET, TELENET, UNINET, EURONET, JUPAK (Jugoslovenska paketna komunikacija). Veliki informacioni ponuđači u svijetu imaju svoje sopstvene mreže za prenos podataka koje su povezane sa nacionalnim mrežama, kao naprimjer: DIALOG-DIALOGNET, ESA-ESANET i dr.

Posrednici (brokeri) predstavljaju organizacije koje nude informacijske usluge za honorar. Zovu se još "trgovci na malo". Ove organizacije "najviše ih ima u SAD" najčešće koriste pojedinci ili male organizacije koje imaju informacijske potreba, a ne žele da ulažu svoja vlastita sredstva u terminale, obuku i druge skupe oblike direktnog korištenja baza. Recimo, oni nude usluge tipa: SDI (selektivna diseminacija informacija), pretraživanja računarnom na zahtjev, usluge koje su bazirane na pretplati, konzalting usluge, novosti u određenim oblastima i dr.

Korisnici baza podataka su raznolike strukture: bibliotekari, informatičari i stvarni "krajnji korisnici", tj. naučnici, stručnjaci, pojedinci itd. Velike organizacije imaju posrednike, bibliotekare koji su specijalizirani za on-line pretraživanja, koji obično pretražuju bibliotekarske baze. Tekstualne i numeričke baze najčešće pretražuju sami krajnji korisnici - ljudi kojima su neophodne odgovarajuće informacije za posebne projekte, studije i sl. Valja istaći činjenicu da je broj krajnjih korisnika svakim danom sve veći a broj posrednika se smanjuje, a razlog leži u tome da je kompjuterska tehnologija u vidu personalnih računara najvećim dijelom za to zaslužna, jer je barijera između računara i čovjeka znatno smanjena. Stoga se opravdano postavlja pitanje "kakva je budućnost on-line posrednika"? (17,18).

U svijetu sve više preovladava saznanje da informacije predstavljaju strategijsku "robu", te se s njima tako i postupa. Koliko na tržištu postoje velika ograničenja ilustruje podatak da neki američki informacijski resursi ne mogu se plasirati van granica SAD. Primjer za to su: američka baza podataka Ministarstva energetike kojoj je moguć pristup preko HOSTA DIALOG, nije dostupna korisnicima van SAD, te MEDLINE baza, koja je zabranjena za istočnoevropske zemlje, Kinu, Vijetnam (17,18).

5. ZAKLJUČAK

Radu na medicinskoj bibliografiji u bosanskohercegovačkoj histografiji se pridaje dužna pažnja, te je u većoj mjeri zastupljen u odnosu na druga povijesna područja. Sadržaj takvog rada se kreće najvećim dijelom u obimu bibliografija knjiga i priloga u periodici, a rukopisa i ljekaruša u manjem. Bibliografije su retrospektivnog karaktera. Produkcija od preko 10.000 bibliografskih jedinica zahtijeva kritičku ocjenu, te predstavlja solidnu i nezaobilaznu osnovu svakog serioznog stručnog poduhvata ili znanstvenog istraživanja u medicinskoj oblasti i srodnih znanosti u našoj sredini, a i šire. Osim toga, djeluje i podsticajno da se napori medicinskog bibliografskog istraživanja nastave, pri čemu treba očekivati da je obogate kompleksnijim formama bibliografija kao što je rezimirana i anotirana.

Naročitu pažnju u budućnosti treba posvetiti prilagođavanju postojećih medicinskih bibliografija u Bosni i Hercegovini pretraživanju pomoću savremenih računarskih tehnologija, koje gotovo potpuno preovlađuju u modernom naučnom i tehnološkom svijetu.

6. LITERATURA

1. BEJTIĆ, A.: Bibliografija štampanih radova o Sarajevu do kraja 1954. Muzej grada Sarajeva 1964.
2. ELAZAR, S., OMANIĆ, A.: Bibliografija medicinskih djela u SR BiH do 1895. godine, Medicinska knjiga Beograd-Zagreb, Beograd 1984.
3. GERC, A. i saradnici: Bibliografija 1971-1985, Sarajevo, 1986.
4. LOPAC, M.: Bibliografski podaci o historijskim radovima o BiH, Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, u brojevima 8/54, 9/54 i 10/55.
5. KOVAČIĆ, A.: Bibliografija franjevac Bosne Srebrene, Svjetlost Sarajevo, Narodna i univerzitetska biblioteka BiH, Franjevački Provincijalat Bosne Srebrene, Sarajevo, 1991.
6. KUZMIĆ, S., ĐUROVIĆ, D., ČULIĆ, B.: Bibliografija *Pregleda*, posebno IX klasifikaciona grupa, 1910-12, 1927-1941. godina, Narodna biblioteka, Sarajevo 1967.
7. MAKSIMOVIĆ, V.: Osnovi teorije bibliografija sa primjerima, Narodna biblioteka Srbije, Beograd 1987.
8. MILIČIĆ, B.: Bibliografija izdanja Instituta za istoriju u Sarajevu objavljenih radova saradnika Instituta 1959-1978, Prilozi 14-15, Sarajevo 1978.

9. PEJANOVIĆ, Đ.: Bibliografija štampe Bosne i Hercegovine 1941- 1950, Veselin Masleša, Sarajevo 1961.
10. PETROVIĆ, A., KOSORIĆ, D., NIKULIN, A., PERINOVIĆ, M., SMAJKIĆ, A.: Bibliografija Medicinskog fakulteta 1945-1970, Sarajevo 1971.
11. STOLIĆ, V., KOJOVIĆ, Vera: Bibliografija Jugoslovenskog oftamološkog arhiva 1963-1987, Jugoslovenski oftamološki arhiv, Sarajevo, 1989; 27, 3-4, 231-355.
12. VELC, F.: Bibliografska građa o Bosni i Hercegovini 1488-1918., Narodna i univerzitetska biblioteka BiH, Sarajevo 1991.
13. ŽIVKOVIĆ, P.: Bibliografija objavljenih izvora i literature o srednjovjekovnoj Bosni, Zavičajni muzej Travnik, Travnik 1982.
14. ŠERKA, T.: Bibliografija radova Zavoda za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine u Sarajevu 1923-1973, Sarajevo 1973.
15. ŠERKA, T., SAMOUKOVIĆ, T.: 60 godina Zavoda za zdravstvenu zaštitu BiH, Bibliografija, Sarajevo 1983: 97-148.
16. ŠERKA, T., SAMOUKOVIĆ, T.: 65 godina Zavoda za zdravstvenu zaštitu BiH, Bibliografija, Sarajevo 1988: 61.
17. MAŠIĆ, I., RIĐANOVIĆ, Z.: Prikupljanje, publiciranje i pretraživanje biomedicinskih naučnih i stručnih informacija. Med. arhiv 1993; 47 (1,2): 13-24.
18. MAŠIĆ, I., RIĐANOVIĆ, Z.: Računarske baze podataka i sistem naučnih i stručnih informacija. Med. arhiv 1993; 47 (3-4): 59-72.
19. MAŠIĆ, I i saradnici: Bibliografija medicinskih djela s orijentalnih jezika u posjedu Zavoda za zdravstvenu zaštitu BiH. AVICENA, Sarajevo, 1995: 5-18.
20. MAŠIĆ, I., RIĐANOVIĆ, Z., KUJUNDŽIĆ, E.: Ibn Sina-Avicenna - Život i djelo. AVICENA, Sarajevo, 1995: 104-142.